

Frida Keränen

**”JUTTUFORMAATTI, JOKA
ON SNADISTI KIELI POSKESSA”**
Satiirin rakentuminen Ylioppilaslehden palstalla
Asiaton kysymys

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Frida Keränen

”Juttuformaatti, joka on snadisti kieli poskessa” – Satiirin rakentuminen *Ylioppilaslehd*en palstalla *Asiaton kysymys*

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Journalistiikan opintosuunta, viestinnän monitieteinen tutkinto-ohjelma

Huhtikuu 2022

Tässä kandidaatintutkielmassa perehdytään satiiriin 2020-luvun suomalaisessa journalismissa yhden esimerkkiaineiston kautta. Työssä tutkitaan satiirin rakentumista *Ylioppilaslehd*en palstalla *Asiaton kysymys*, jossa haastateltavilta kysytään piikitteleviä ja humoristisia kysymyksiä. Tutkimuksen tavoitteena on ensinnäkin selvittää, millaisilla keinoilla satiiri palstan jutuissa rakentuu. Toinen tavoite on selvittää, mihin satiiri jutuissa kohdistuu.

Tutkielman aineisto koostuu *Asiaton kysymys* -palstan yhdeksästä ensimmäisestä jutusta, jotka on julkaistu lokakuun 2020 ja helmikuun 2022 välillä. Aineiston rajauksesta johtuen tutkielman johtopäätökset eivät ole yleistettävissä kaikkeen 2020-luvun suomalaisessa journalismissa esiintyvään satiiriin. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu aiemmasta satiirin tutkimuksesta, satiirin ja journalismin yhtymäkohtien tutkimuksesta sekä *Ylioppilaslehd*teen kohdistuneesta tutkimuksesta. Tämän tutkielman tapa hahmottaa satiirin roolia journalistissa jutuissa nojaa erityisesti Paul Simpsonin teoriaan satiirista diskursiivisena käytäntönä, joka voi yhdistellä ja muunnella eri diskursseja. Tutkielman metodologisen viitekehäksen muodostaa diskurssianalyysi, joka mahdollistaa journalististen tekstien tyylin ja diskurssipositioiden tarkan analyysin.

Aineistossa esiintyviä satiirin keinoja ovat kärjistävä henkilökuvaus, ironia, suora ivaiminen, liioittelu, yllättävä yhdistely ja toimittajien keinotekoiset roolit. Jutuista löydetty satiirin keinot vastaavat tutkimuskirjallisuudessa usein mainittuja satiirin keinoja. Yleisin keino on liioittelu, jota esiintyy kaikissa aineiston jutuissa. Jutuissa esiintyvät satiirin kohteet luokiteltiin kolmeen kategoriaan. Satiiri kohdistuu jutuissa joko henkilöön, instituutioon, diskurssiin tai useampaan näistä kategorioista. Yleisin satiirin kohde jutuissa on haastateltu henkilö. Toisaalta osassa jutuista haastateltava on ikään kuin sivuosassa ja toimittajan rakentaman satiirin kuuntelijana. Satiirin kohteen ottaminen mukaan jutun tekemiseen *Asiaton kysymys* -jutuissa poikkeaa tutkimuskirjallisuudessa esitetystä satiirin perusasetelmasta, jossa satiirin kohde ei yleensä osallistu satiiriseen diskurssiin itse.

Avainsanat: journalismi, satiiri, satiirinen journalismi, *Ylioppilaslehti*, diskurssianalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
	2.1 Satiiri	3
	2.2 Journalismin suhde satiiriin	5
	2.3 <i>Ylioppilaslehden</i> aiempi tutkimus	8
	2.4 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	9
3	AINEISTO JA METODI	10
	3.1 Aineisto	10
	3.2. Metodi	11
4	ANALYYSI JA TULOKSET.....	13
	4.1 Satiirin rakentumisen keinot	13
	4.1.1 Kärjistävä henkilökuvaus	13
	4.1.2 Ironia.....	15
	4.1.3 Suora ivaaminen.....	16
	4.1.4 Lioittelu.....	17
	4.1.5. Yllättävä yhdistely	18
	4.1.6. Toimittajien keinotekoiset roolit	20
	4.2 Satiirin kohteet	21
	4.2.1 Henkilö satiirin kohteena.....	22
	4.2.1 Instituutio satiirin kohteena	22
	4.2.2 Diskurssi satiirin kohteena	23
	4.3 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	24
5	POHDINTA.....	28
6	LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Satiirilla ja journalismilla on pitkä yhteinen historia, ja niiden molempien pyrkimyksenä on usein tarkastella poliittisia ja kulttuurisia vallanpitäjiä kriittisesti (Lee ja Peifer 2020). Satiiri nähdäänkin usein tärkeänä sananvapauden ja yhteiskunnan läpinäkyvyyden toteutumiseksi (Kivistö 2011, 143). Suomalaisessa lehdistössä satiiria on toistuvasti hyödyntänyt esimerkiksi *Ylioppilaslehti* yli satavuotisen historiansa aikana (Kortti 2012, 44).

Tässä tutkielmassa paneudun nykymuotoisen *Ylioppilaslehden* julkaisemaan satiiriin yhtä sen juttupalstaa tarkastelemalla. Tavoitteenani on selvittää, kuinka satiiri rakentuu *Ylioppilaslehden* juttupalstalla *Asiaton kysymys*, ja mihin tai keihin satiiri kyseisissä jutuissa kohdistuu. Kysymys-vastaus-muotoon rakennetuissa jutuissa haastatellaan vaikutusvaltaisia henkilöitä ja palstan nimen mukaisesti kysytään heiltä ”asiattomia”, irvailuvia kysymyksiä. Tutkimukseni motiivi heräsi siitä, että tämänkaltaiset jutut ovat 2020-luvun suomalaisessa lehdistössä melko harvinaisia. Harvoin näkee, että toimittaja esimerkiksi sanoo haastattelussa kansanedustajalle hänen olevan huomionkipeä tai kysyy Vihreän liiton varapuheenjohtajalta, tehtiinkö vihreiden puoluekokouksessa päätöksiä huumeiden vaikutuksen alaisena. Lehden halu julkaista tällaisia kieli poskessa tehtyjä juttuja tuntuu erityisen kiehtovalta asetettuna vasten nykyajan internetvälitteistä mediamaisemaa, jossa sisällön jakaminen sosiaalisessa mediassa mahdollistaa sanomisten irrottamisen asiayhteydestään ja niin tahattoman kuin tahallisen väärintäyttämisen.

Satiiri voidaan määritellä purevaksi ivaksi ja komiikan keinoin esitettyksi kritiikiksi, joka hyökkää ihmisten paheellisuutta ja yhteiskunnallisia epäkohtia vastaan (Kivistö ja Riikonen 2012, 13). Näen satiirin ylipäätään kiinnostavana ja antoisana kohteena journalismin tutkimukselle, sillä journalismin ja satiirin väliltä löytyy sekä runsaasti yhteneväisyyksiä että jännitteitä (Lee ja Peifer 2020). Satiirin ja journalismin suhde on aina ollut läheinen, sillä molemmissa käsitellään poliittisia ja ajankohtaisia aiheita (Kivistö ja Riikonen 2012, 174). Toisaalta satiirin perusolemuksen kuuluvat subjektiivisuus ja

liioittelu, eikä mikään takaa, että satiirikko puhuisi totta (Kivistö 2007, 14). Tätä on hankala sovittaa yhteen journalismiin perinteisesti liitettyjen ihanteiden kanssa. (Lee ja Peifer 2020). Näistä kiinnostavista näkökohdista huolimatta journalismin tutkimuksessa satiiriin on kiinnitetty huomiota vasta viime vuosina. Perinteisissä journalistisissa julkaisuissa esiintyvää satiiria on myös tutkittu vähemmän kuin vahvasti komediapainotteista uutissatiiria. (Emt.) Tämänkin vuoksi valitsemani tutkimusaihe on hedelmällinen.

Aineistoni lähteeksi valikoitui *Ylioppilaslehti*, sillä lehdellä on suomalaisella mediakentällä pitkä historia satiirin julkaisijana (Kortti 2012, 44) ja lehden nykyversion verkkosivuilta löytyy oma osasto satiiriksi luokitelluille jutuille. Toimituksen satiiriksi luokittelemista palstoista aineistokseni valikoituivat juuri *Asiaton kysymys* -jutut sen vuoksi, että ne muistuttavat formaatiltaan perinteisiä journalistisia juttuja, toisin kuin vaikkapa kirjemuotoiset *Postia* -jutut. Halusin saada selville, millaisia satiirin keinoja näissä jutuissa käytetään. Satiirilla on aina kohde, jota se kritisoi (Kivistö 2007, 10), joten on myös kiinnostavaa tutkia, millaisia asioita *Ylioppilaslehdessä* on viime vuosina haluttu kritisoida ja saattaa naurunalaiseksi. On myös huomionarvoista, että juttujen haastateltavat, joita voi pitää ainakin ilmitason kohteina jutuissa esiintyvälle ivalle, ovat itse suostuneet mukaan ja saavat myös oman äänensä kuuluviin jutuissa. Ennakko-oletukseni oli, että osassa jutuista satiiri kohdistuu erityisesti haastateltavaan henkilöön, kun taas osassa haastateltava vaikutti olevan jopa ikään kuin sivuosassa.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymykset. Kolmannessa luvussa esittelen tutkielmani aineiston ja metodin. Neljäs luku sisältää aineiston analyysin ja tutkimuskysymyksiin vastaamisen. Viidennessä luvussa pohdin analyysin tuloksia, tutkielman tekoprosessia ja sen aikana heränneitä mahdollisia jatkokysymyksiä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehysten. Alaluvussa 2.1 käyn läpi tutkielmani keskeisimmän käsitteen eli satiirin teoreettista hahmottelua. Alaluvussa 2.2 käsittelen satiirin ja journalismin suhteeseen kohdistunutta tutkimusta. Alaluvussa 2.3 käyn läpi *Ylioppilaslehteen* kohdistunutta tutkimusta.

2.1 Satiiri

Satiirin käsitettä on melko vaikeaa määritellä tyhjentävästi (Simpson 2003, 4). Kivistö (2012, 13) kuvailee satiirin olevan ”purevaa ivaa ja kärjistetyn koomisen keinoin esitettyä kritiikkiä ihmisten naurettavuutta ja paheita tai yhteiskunnan epäkohtia kohtaan”. Mistä tahansa kritiikistä satiiri eroaa siinä, että satiirissa kohteesta pyritään tekemään naurettava komiikan keinoin (Kivistö 2007, 9). Tutkijat ovat hahmottaneet satiirin suhdetta komiikkaan ja huumoriin eri tavoin. Sari Kivistö näkee satiirin ja huumorin kahtena erillisenä ilmiönä: huumoria pidetään yleensä hyvántahtoisena, kun taas satiiriin kuuluu pilkka tai hyökkäävyys (emt., 9). Satiireissa kohde on yleensä todellinen ja tunnistettava henkilö, ei vain fiktiivinen karikatyyri kuten komediassa yleensä (emt., 17). Paul Simpson (2003, viii) puolestaan luokittelee satiirin sanallisen huumorin alalajiksi. Journalistista komiikkaa tutkineen Janne Zareffin (2012, 70) mielestä satiiri ja komiikka ovat rakenteeltaan niin samankaltaisia, että komiikasta sanottua voidaan soveltaa myös satiiriin ja toisin päin. Tässä tutkielmassa hahmotan, että satiiri on humoristista, mutta ei ole pelkistettävissä vain huumoriin tai komiikkaan. Satiirilla on spesifejä tavoitteita, joita ei esiinny kaikessa huumorissa. Viihdyttämisen lisäksi satiirin tehtäviä ovat muun muassa paheiden ja epäkohtien kritisointi ja henkilöiden tuomitseminen niistä (Kivistö & Riikonen 2012, 14).

Satiirissa nauru suuntautuu yleensä sosiaalisessa hierarkiassa korkealla oleviin henkilöihin kuten poliitikkoihin, muihin vallanpitäjiin ja kulttuuriväkeen (Kivistö 2007, 17). Kohde voi olla tietyn henkilön tai ryhmän lisäksi jokin yleisinhimillinen pahe kuten ahneus (emt., 10). Satiiri voi kohdistua myös kirjoittajaan itseensä (emt., 17). Satiirien perinteisiä teemoja ovat olleet raha, seksi ja valta (Kivistö & Riikonen 2012, 380). 2000-luvulla

satiirikot ovat kohdistaneet kritiikkiä erityisesti kaupallisuuteen sekä median ja mainonnan vahvaan rooliin yhteiskunnassa (emt., 393). Zareffin (2012, 131) mukaan poliittisella satiirilla on aina kaksi kohdetta, toinen tekstin ilmitasolla ja toinen kulttuuristen kategorioiden tasolla. Ilmitason kohde voi olla esimerkiksi konkreettinen henkilö, jota teksti käsittelee. Kulttuuristen kategorioiden kohteena voivat laajemmat ja abstraktimmat asiat, kuten henkilön edustamat arvot ja ihmistyypit. (Zareff 2012, 131.)

Esimerkiksi kirjallisuudentutkimuksessa satiiri on perinteisesti ymmärretty lajina (Kivistö 2007, 9). Tässä tutkielmassa hyödynnetään kuitenkin Paul Simpsonin (2003) tapaa ymmärtää satiiri laajemmin *diskursiivisena käytäntönä*, mikä tarjoaa nähdäkseni joustavamman ja erilaisten tekstien tarkasteluun sopivan lähestymistavan. Simpson (2003, 1) määrittelee diskurssit yhtäältä virkettä laajemmiksi kielen organisaation tasoiksi ja toisaalta merkityspotentiaaliksi, joka syntyy tekstin ja kontekstin välillä. Satiiri on kuitenkin niin monimuotoinen ja laaja ilmiö, että sitä ei ole Simpsonin mukaan mielekäästä pitää vain yksittäisenä diskurssityyppinä tai tekstilajina (emt., 8, 81). Sen sijaan satiiri on diskursiivinen käytäntö eli ”korkeamman tason diskurssi” (emt., 8). Diskursiivisen käytännön käsitettä Simpson käyttää Michel Foucault’n määrittelemällä tavalla (emt., 8). Foucault määrittelee diskursiivisen käytännön joukoksi nimettömiä, ajasta ja paikasta riippuvaisia sääntöjä, jotka asettavat puitteet lausumien muodostamiselle esimerkiksi tietyssä yhteiskunnallisessa tai kielellisessä asiayhteydessä. (Foucault 1969/2005), 155). Kai Alhanen (2007, 60) tiivistää Foucault’n näkemyksen niin, että diskursiivinen käytäntö ohjaa ihmisiä puhumaan tietyllä tavalla. Simpson (2003, viii) korostaa Foucault’n määritelmän mukaisesti satiirin olevan kulttuurisesti asemoitunut (engl. *situated*) diskursiivinen käytäntö, sillä huumori ylittää on riippuvaista kulttuurisista ja sosiaalisista konteksteista. Esimerkiksi suomalaisen poliittisen satiirin lukijalla tai katsojalla on oltava jonkin verran tietoa Suomen poliittisesta kulttuurista, jotta hän voi tunnistaa, mistä puhutaan ja mikä satiirissa mahdollisesti on hauskaa.

Satiirin ”ylemmän tason” luonteen ansiosta sen kirjoittaja voi hyödyntää omiin tarkoituksiinsa, yhdistellä ja kääntää päälaelleen eri diskurssiluokkiin kuuluvia tekstilajeja (Simpson 2003, 81–83). Satiirissa voi siis esimerkiksi hyödyntää journalistiseen

diskurssiin kuuluvaa uutisjutun tekstilajia, mutta hylätä uutisen tekstilajiin yleensä liitetty puolueettomuuden ja neutraaliuden ihanteet ja tuoda mukaan muiden tekstilajien piirteitä. Simpson hyödyntää kehittämässään satiirin mallissa myös Foucault'n ajattelua subjektien positioista. Subjektit voivat puhuessaan ottaa ja saada erilaisia positioita eli asemia diskurssissa. Diskursiivisen käytännön säännöt määrittelevät näitä puhumisen tasoja, eli sitä kuka voi diskurssissa sanoa mitäkin. (Foucault 1969 (suom. Kilpeläinen 2005), 76.) Satiirissa on Simpsonin (2003, 86) mukaan aina kolme subjektipositiota: satiirikko, satiirin vastaanottaja ja satiirin kohde. Satiirin alulle paneva voima on jännite satiirikon ja kohteen välillä. (Emt., 86.)

2.2 Journalismin suhde satiiriin

Satiirin ja journalismin leikkauspisteen voi hahmottaa kahdella tapaa. Yhtäältä voidaan kiinnittää huomiota journalismin käytännöllä ja normeilla leikkivään satiiriin, kuten yhdysvaltalaisen *The Daily Show*'n kaltaisiin televisio-ohjelmiin. Toisaalta journalismi ja satiiri voivat yhdistyä perinteisten journalististen julkaisujen, esimerkiksi sanomalehden, luodessa satiirista sisältöä. Valtaosa satiirin ja journalismin tutkimuksesta on keskittynyt ensin mainitun kaltaiseen sisältöön etenkin televisiossa. (Lee ja Peifer 2020.) Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on kuitenkin jälkimmäisen kaltainen sisältö. *Ylioppilaslehti* on Journalistin ohjeisiin sitoutunut lehti, joka julkaisee myös satiirista sisältöä (Aikakausmedian liitto 2022). Lee ja Peifer (2020) toteavat, että vaikka tämä kaksiulotteinen jaottelu auttaa hahmottamaan journalismin ja satiirin tutkimuksen kenttää, aihetta ei tulisi ymmärtää liian yksinkertaistavasti. Sekä journalismi ja satiiri ovat heidän mukaansa liikkuvia ja huokoisia käsitteitä, joiden välille on vaikeaa vetää selvää rajaa.

Suomessakin tutkijat ovat kohdistaneet kiinnostusta erityisesti television satiiriohjelmiin. Esimerkiksi Joonas Koivukoski (2019) on tutkinut *Noin Viikon Uutiset*- ja *Uutisraportti* -ohjelmia, joiden hän tulkitsee edustavan uudenlaista uutissatiirin hybridiä genreä. Ohjelmia tekevät toimittajat ja koomikot itse näkivät ohjelmiensa eroavan niin aiemmasta kevyemmästä ajankohtaissatiirista kuin neutraalista uutisjournalismista. (Koivukoski 2019, 26.) Viihteellisyyttä painottavaa *Itse valtiat* -satiirisarjaa tutkinut Marjo Kolehmainen (2015, 28) näkee tämän tyyppisten ohjelmien olevan osa laajempaa

politiikan viihteellistymistä, joka on vauhdittunut mediassa 1980-luvulta alkaen. Tämä viihteellistyminen liittyy myös politiikan henkilöitymiseen. (Kolehmainen 2015, 28). Lehdissä esiintyvän satiirin historiaa on tutkinut Sari Kivistö (2012, 174), joka toteaa lehdistön tehneen satiiria suomalaislukijoille tutuksi jo 1900-luvun alussa esimerkiksi pakinoita ja pilapiirroksia julkaisemalla. 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä suomalaisen satiirin keskeisiä alustoja olivat ajankohtaisia aiheita käsitelleet pilalehdet. Nykyajan julkaisuista Kivistö nostaa esiin verkossa ilmestyvän *Lehti*-lehden, joka satirisoi ajankohtaisia uutisia. (Kivistö & Riikonen 2012, 413.) Journalistisissa julkaisuissa satiiria löytyy nykyään esimerkiksi *Imagesta* ja *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen Kuukautinen*-pakinoista. Janne Zareff (2012) on tutkinut väitöskirjassaan journalistista komiikkaa. Zareffin (2012, 130) mukaan journalistinen komiikka on käsitteenä erittäin lähellä poliittista satiiria, ellei kyse ole jopa samasta asiasta. Ollakseen journalistista komiikan on viitattava ja oltava yleistettävissä itsensä ulkopuolelle. Sen on myös muun journalismin tavoin oltava jakelussa suurelle yleisölle ja tultava perinteisen vallankäytön kuten hallinnollisten instituutioiden ulkopuolelta. (Zareff 2012, 108.)

Lee ja Peifer (2020) näkevät journalismin ja satiirin olevan monelta osin samankaltaisia, mutta osin myös jännitteisessä suhteessa keskenään. Journalismin ja satiirin risteyskohtiin on tieteellisessä tutkimuksessa alettu kiinnittää enemmän huomiota vasta 2000-luvulla, mutta journalistisissa julkaisuissa on hyödynnetty satiiria jo esimerkiksi 1700-luvun Yhdysvalloissa. Journalismin normatiiviseen rooliin ”vallan vahtikoirana” kuuluu poliittisten ja kulttuuristen vallanpitäjien toiminnan tutkiminen ja haastaminen. Nämä journalismin tehtävät sopivat yhteen satiirin tavoitteleman sosiaalisten ja poliittisten järjestelmien kritisoinnin kanssa. (Emt.) Idealistisimmillaan satiirilla uskotaan olevan kyky tuoda esiin vaiettuja puheenaiheita ja tervehdyttää esimerkiksi politiikkaa sen taustoja valottamalla. Kivistön mukaan suomalaisessa mediassa on viime vuosina syntynyt suuri tarve poliittiselle satiirille, sillä satiiri on alettu nähdä välttämättömänä yhteiskunnan läpinäkyvyydelle ja sananvapaudelle. (Kivistö 2011, 143.) Satiiri on nähty sananvapauden esitaistelijana, joka koettelee sopivuuden rajoja suorapuheisuudellaan (Kivistö 2007, 14). Toisaalta jotkut toimittajat pitävät satiirin asemaa Suomessa muihin maihin verrattuna heikkona ja satiirin tekemistä vaikeana (Kivistö & Riikonen 2012, 12).

Journalismin ja satiirin välillä on myös ristiriitoja. Satiiriin kuuluu väistämättä kärkevien moraaliarvostelmien esittäminen, kun taas journalismi yleensä ottaa kohteeseensa etäisyyttä ja käsittelee asioita neutraalimmin (Lee ja Peifer 2020). Lee ja Peifer huomauttavat, että etäisyyden ja neutraaliuden arvot eivät aina päde journalismissakaan. Journalisti voi eri juttutyyppeiden ja julkaisualustojen konventioiden rajoissa käyttää värikästäkin kieltä ja mielipideteksteissä esittää vahvoja arvoarvostelmia. Toinen keskeinen ero liittyy siihen, kuinka journalismi ja satiiri suhtautuvat totuuteen. Journalistin ohjeiden 8. ja 11. kohdat kuuluvat: ” Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen” ja ”Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta.” (Julkisen sanan neuvosto, JSN.fi, viitattu 18.3.2022). Satiiri puolestaan usein esitetään ikään kuin se olisi totta, vaikka sen sisältö olisi erittäin valikoitua, subjektiivista ja liioiteltua. (Kivistö 2007, 14.) Esimerkiksi formaatiltaan perinteisen uutisen kaltaiseksi rakennettu teksti voi sisältää fiktiivisiä tapahtumia tai siihen voi olla kätkeytyä voimakkaita arvoarvostelmia, ja tulkinta jää vahvasti lukijan vastuulle.

Merkillepantavaa nykyajan satiirissa on ylipäänsä sen tiivis suhde mediaan (Kivistö & Riikonen 2012, 413). Median ja julkisuuden laajat kehityskaaret heijastuvat satiiriin. Median roolina ei nykypäivänä ole vain levittää informaatiota, vaan myös tarjota alusta kansalaiskeskustelulle. Yleisön reaktiot ovatkin satiirin elinvoimaisuudelle tärkeitä. (Emt., 415–416.) Satiirin kyky herättää keskustelua tekee siitä medialle kiinnostavaa. Satiiri voi myös herättää mediassa pahennusta alatyylisyydellään ja epäkorrektilla huumorillaan. (Kivistö 2011, 144.) Poliitikan uutisoinnin henkilöitymisen myötä satiirikin pureutuu entistä intimitimpiin aiheisiin, kun poliitikkojen yksityiselämästä on saatavilla entistä enemmän tietoa (Kivistö & Riikonen 2012, 417). 2000-luvulla satiiri ei kohdistu niinkään politiikan ideologiseen tasoon kuin paljon esillä oleviin poliitikkoihin henkilöinä (emt., 392). Suomessa henkilöön kohdistuva iva silti ollut maltillista verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltoihin, sillä monipuoluejärjestelmä herättää kaksipuoluejärjestelmää vähemmän vastakkainasettelua ja suomalaispoliitikoilla on tapana esiintyä melko maltillisesti (emt., 417).

2.3 *Ylioppilaslehden* aiempi tutkimus

Helsingin yliopiston osakunnat perustivat vuonna 1912 *Ylioppilaslehden*, jonka tarkoituksena oli toimia suomenkielisten ylioppilaiden henkisenä äänenkannattajana, yleisivistäjänä ja heitä yhdistävänä keskustelufoorumina. Lehden ensimmäinen numero ilmestyi tammikuussa 1913. (Kortti 2013, 22–24.) Alkuvaiheinaan nuorsuomalaisuutta myötäillyt lehti on historiansa aikana edustanut monenlaisia aatteita ja journalistisia lähestymistapoja (Kortti 2013, 12). Sotien välillä *Ylioppilaslehti* toimi oikeistoradikaalin propagandan kanavana, 1950-luvulla se tarjosi alustan modernismille ja 60-luvulla radikalismille. 70-luvun puoluepoliittisuuden jälkeen lehdessä haettiin 80-luvulla uutta suuntaa subjektiivisuutta painottavasta niin kutsutusta uudesta journalismista. (Kortti 2012, 38–40.) 2000-luvulla lehden painopiste on ollut kriittisen yhteiskunta-analyysin lisäksi nuorten aikuisten elämäntapoja, opiskelumaailmaa ja kulttuuria sivuavissa teemoissa (Kortti 2013, 593).

Ylioppilaslehteä ja sen historiaa tutkinut Jukka Kortti kuvaa lehteä ajankohtaisuuteen nojaavaksi julkaisuksi, jossa on sekä järjestö-, kulttuuri- että mielipidelehtien piirteitä. *Ylioppilaslehden* vaikutus on Kortin mukaan ollut luokitteluaan suurempi, sillä *Ylioppilaslehti* ei leimallisesti ole vain yliopisto-opiskelijoiden lehti. Sen levikki on huomattavasti muita ylioppilaslehtiä laajempi. Myös sen toimintavapaus ylioppilaskunnan rahoittamana lehtenä on saman levikkiluokan lehtien keskuudessa ainutlaatuinen Suomen lehdistön historiassa. (Kortti 2012, 39.)

Nuorten akateemisesti koulutettujen keskustelualustana *Ylioppilaslehti* on historiansa aikana toistuvasti asettunut haastamaan aiempia sukupolvia. 1960-luvulla lehdessä haettiin tarkoituksellisesti sovinnaisuuden rajoja ivaamalla esimerkiksi Lotta Svärd -järjestöä ja kristinuskoa, minkä vuoksi lehti oli toistuvasti kohujen keskellä. (Kortti 2013, 298–300.) 1980-luvulla lehti vahvisti jälleen provokatiivista rooliaan, kun pilkan kohteiksi otettiin muun muassa presidentti Mauno Koivisto ja Neuvostoliitto. Kortin mukaan ”saatiiri oli kuulunut *Ylioppilaslehden* ärsyttämisarsenaaliin jo melkein pä lehdessä alkutaipaleilta lähtien” (Kortti 2012, 44). Erityisesti lehden tunnetuiksi nousseet pakinoitsijat kuten nimimerkit Olli (Väinö Nuortimo) ja Nenä (Pentti Saarikoski) kirjoittivat usein

satiiriseen tyyliin (emt., 44). *Ylioppilaslehden* pakinoihin 1910-luvulta 1960-luvulle on perehtynyt tarkemmin väitöskirjassaan Kirsi Manninen (1987), jonka mukaan lehdessä on naurettu pääasiallisesti kahdenlaisille kohteille. Ulospäin suuntautunut nauru on kohdistunut vallanpitäjiin ja aiempiin sukupolviin. Sisäänpäin suuntautuneessa naurussa on sen sijaan naurettu ylioppilaan stereotyyppiselle hahmolle ja yliopistomaailman ilmiölle. (Manninen 1987, 331–333.) Esimerkiksi Arvo Sipilä eli nimimerkki Sipuli kirjoitti jo 1920-luvulla aikansa ylioppilasmaailmaan kohdistuvaa satiiria, jota Manninen (emt., 87) luonnehtii tyyliiltään kylmäksi ja ylemmydentuntoiseksi.

Suuri osa *Ylioppilaslehden* kohdistuneesta tutkimuksesta keskittyy siis historiallisiin katsauksiin, ja 2020-luvun *Ylioppilaslehden* ei tietääkseni ole kohdistunut vielä tutkimusta. Tämän vuoksi tutkielmalleni ei ole ajankohtaisia vertailukohtia, mutta toisaalta tämä tekee aineistostani antoisan tutkimuskohteen.

2.4 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on käsitellä satiiria 2020-luvun journalistisessa printtimediassa yhden esimerkkiaineiston kautta. Aineiston kapean rajauksen vuoksi tarkoituksena ei ole luoda mitään yleistettävissä olevaa katsausta satiirin tilaan suomalaisessa nyky-lehdistössä, vaan perehtyä juuri *Ylioppilaslehden Asiaton kysymys* -palstan satiiriin. Satiirin rakentumista koskeva tutkimusongelmani jakautuu kahdeksi tutkimuskysymykseksi. Ensin etsin ja luokittelen erilaisia tekstuaalisia keinoja, joilla satiirin diskursiivinen käytäntö jutuissa rakentuu. Tämän jälkeen pyrin hahmottamaan kokonais kuvan siitä, mihin satiiri kussakin jutussa kohdistuu.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millä keinoilla satiiria rakennetaan *Ylioppilaslehden Asiaton kysymys* -palstan jutuissa?
- Mihin satiiri kohdistuu *Asiaton kysymys* -palstan jutuissa?

3 AINEISTO JA METODI

Esittelen aluvussa 3.1. aineistoni, joka koostuu yhdeksästä *Ylioppilaslehden* jutusta. Aluvussa 3.1. esittelen tutkielmani metodologisen viitekehyksen, joka perustuu diskurssianalyysiin.

3.1 Aineisto

Vuonna 1913 perustettu *Ylioppilaslehti* on Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan omistaman Ylioppilaslehden Kustannus Oy:n julkaisema lehti. Se kuvailee verkkosivuillaan olevansa ”maailman vanhimpiin ja laajalevikkisimpiin lukeutuva suomenkielinen opiskelija-lehti”. Sen painos on noin 35 000 ja lukioihin jaettavissa abinumeroissa 60 000 kappaletta. Lehden verkkoversiolla on kymmeniätuhansia lukijoita viikoittain. Printtilehti toimitetaan kaikille ylioppilaskunnan jäsenille. (*Ylioppilaslehti.fi*, luettu 11.2.2022.) Lehti ilmestyy kuusi kertaa vuodessa. Tarkastelen *Ylioppilaslehden* syksyllä 2020 uudistunutta versiota, jonka päätoimittajana toimii Tuija Siltamäki.

Taulukko 1. Tutkimuksen aineisto.

Otsikko	Nro	Kirjoittaja
Kuinka epätoivoisia te siellä Stockmannilla olette asteikolla 1–5, johtaja Tove Westermarck?	5/2020	Sonia El Kamel
Liittykö lähtöönne draamaa, pormestari Jan Vapaavuori?	6/2020	Karoliina Paananen
Vetäkö menestys nöyräksi, Woltin perustaja Juhani Mykkänen?	1/2021	Tuija Siltamäki
Muunit opettaa, että ydinperhe on niin ahdistava ajatus, että sitä täytyy paeta Yksinäisille vuorille – Mitä siitä pitäisi ajatella, Ylen johtaja Ville Vilén?	2/2021	Tuija Siltamäki
Yritätsä nyt spleinata mulle, mikä on kirja, Kosmoksen kustantaja Mikko Aarne?	3/2021	Sonia El Kamel
Kummasta on kivempi leikata, tieteestä vai taiteesta, tiede- ja kulttuuriministeri Antti Kurvinen?	4/2021	Tuija Siltamäki
Onko suomalainen huume keskustelu nykyään laadukkaampaa vai sinä enemmän sekaisin, vihreiden varapuheenjohtaja Atte Harjanne?	5/2021	Tuija Siltamäki
Jos saisit ampua, räjäyttää tai kuristaa minkä tahansa eläimen ilman seurauksia, minkä valitsisit, keskustan kansanedustaja Mikko Kärnä?	6/2021	Tuija Siltamäki
Kuinka lähellä koronaromahdusta olet, THL:n Mika Salminen?	1/2022	Sonja Parkkinen

Aineistooni kuuluvat kaikki aineiston keräyshetkellä eli helmikuun 2022 puoliväliin mennessä ilmestyneet yhdeksän *Asiaton kysymys* -palstan juttua. Aineiston suppeuden vuoksi analyysin tuloksista ei voi tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä satiirista jutuista

suomalaislehdissä ylipäättään. Lähdeviitteissä käytän *Ylioppilaslehdessä* tästä eteenpäin lyhennettä YL.

3.2. Metodi

Tutkielmani metodologisena viitekehysenä toimii diskurssianalyysi, joka on laadullinen tutkimustapa (Pietikäinen & Mäntynen 2020, 121). Jokinen yms. (2016, 17) määrittelevät diskurssianalyysin ”kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”. Diskurssianalyysi perustuu *funktionaaliseen kielikäsitteeseen*, joka painottaa kieltä tilannesidonnaisena sosiaalisena toimintana (Pietikäinen & Mäntynen 2020, 9). Diskurssianalyysi mahdollistaa erilaisia tutkimuksen painopisteitä, ja sitä voi soveltaa erilaisiin tarkoituksiin (Jokinen yms. 2016, 25). Diskurssianalyysin hyödyntäminen mahdollistaa esimerkiksi journalististen juttujen kielenkäytön yksityiskohtaisen tarkastelun.

Satiirin ja journalismin tutkimus voi Leen ja Peiferin (2020) jaottelun mukaan keskittyä pääpiirteittäin joko ominaisuuksiin (kuten sisältöön ja tekstuaalisiin keinoihin) tai vaikutuksiin (kuten lukijoiden reaktioihin). Tässä tutkielmassa keskityn satiiristen journalististen juttujen ominaisuuksien tutkimiseen. Diskurssianalyysi ei suinkaan ole tähän ainoa sopiva metodologinen viitekehys, vaan satiirin ja journalismin yhtymäkohtien tutkimuksessa on hyödynnetty esimerkiksi retorista analyysia (emt.). Tässä tutkielmassa metodologiseksi viitekehykseksi valikoitui diskurssianalyysi, sillä satiiri ymmärretään tutkielmassa Simpsonia (2003) mukaillen diskursiivisena käytäntönä. Diskursiivisen käytännön määritelmä esiteltiin tutkielman luvussa 2. Satiirin tarkastelu diskursiivisuuden viitekehysten avulla sisältää esimerkiksi satiirin keinojen ja kielenkäytön tarkastelun. Simpson (2003, 1) painottaa satiirin olevan kontekstisidonnaista ja riippuvaista diskurssin osallistujista sekä heidän tiedoistaan. Simpsonin (emt., 7) mukaan satiiriselta tekstiltä mahdollisesti kysyttäviä kysymyksiä ovat esimerkiksi se, miten teksti rakentuu kielellisesti, miten teksti hyödyntää muita tekstilajeja, sävyjä tai diskursseja ja millaista kulttuurista tietoa se edellyttää lukijaltaan. Simpsonin hahmotelma satiirista kulttuurisesti sijoittuneena diskursiivisena käytäntönä ja ajatus satiirin diskurssipositioista nojaavat Michel

Foucault'n ajatteluun. Diskurssianalyysin suuntauksista Foucault'n teorioita hyödyntää erityisesti kriittinen diskurssianalyysi, jossa tarkastellaan diskurssien yhteyttä valtasuhteisiin (Suoninen, viitattu 27.2.2022). Tässä yhteydessä voidaan puhua eri instituutioihin liittyvistä diskursseista, kuten lääketieteellisistä tai journalistisesta diskurssista, jotka tuottavat auktoriteettiasemassa olevaa tietoa ja uskomuksia käsittelemistään aiheista (Seppänen & Väliaverron 2013, 105). Simpson ei ollut teoksensa kirjoittamiseen mennessä havainnut, että kriittisen diskurssianalyysin keinoin olisi aiemmassa tutkimuksessa käsitelty satiirista huumoria sosiaalisena käytäntönä. Hän pitää tätä merkittävänä huomiona sen vuoksi, että kriittinen diskurssianalyysi pyrkii usein kyseenalaistamaan valtaapitäviä diskursseja, ja satiirisella huumorilla on juuri tällainen vakiintuneita diskursseja haastava aggressiivinen funktio. (Simpson 2003, 84–85.) Simpson ei kuitenkaan teokseen itse hyödynnä suoraviivaisesti instituutioihin ja valtasuhteisiin keskittyvää kriittistä diskurssianalyysia, vaan ottaa kielipainotteisen lähestymistavan nojaamalla vahvasti stilistiikkaan eli tyylintutkimukseen (emt., VIII).

Diskurssianalyysi ei tarjoa merkityssystemien jäsentämiseen mitään mekaanista tekniikkaa (Jokinen yms. 2016, 61). Tutkija voi myös halutessaan yhdistellä diskurssianalyysin eri suuntauksia (Suoninen, viitattu 27.2.2022.) Tämän vuoksi tutkijan itsensä täytyy tuoda ilmi ja perustella ne logiikat, joilla hän rakentaa havaintoja käyttämästään tutkimusaineistosta (Jokinen yms. 2016, 61–62). Kuten Simpson, en tässä tutkielmassa perusta analyysiani yhteen tiettyyn diskurssianalyysin suuntaukseen, vaan kiinnitän huomiota niin teksteissä esiintyviin subjektipositioihin kuin tyylillisiin keinoihinkin. En etsi teksteistä kokonaisia erillisiä diskursseja, kuten diskurssianalyysissä usein tehdään, vaan satiirin diskursiiviseen käytäntöön kuuluvia tekstuaalisia keinoja ja diskurssipositioita. Analysoin aineistoa lukemalla jokaisen jutun tarkasti useita kertoja ja kiinnittämällä huomiota sekä niiden kokonaisuuteen, lausetasoon että sanavalintoihin. Juttujen kysymysvastaus-muodon vuoksi huomio kiinnittyy eniten toimittajan osuuksiin eli kysymyksiin, sillä satiiria rakennetaan näissä kohdissa. Satiiristen tekstien analysoinnissa on myös pidettävä mielessä, että teksteillä on usein muita ja jopa päinvastaisia merkityksiä kuin se, mitä niissä vaikutetaan pintatasolla sanottavan.

4 ANALYYSI JA TULOKSET

Esittelen aluvussa 4.1 aineistosta havaitsemani satiirin rakentamisen keinot. Aluvussa 4.2 esittelen havaintoni siitä, mihin satiiri aineiston jutuissa kohdistuu. Aluvussa 4.3 vastaan tutkielmani tutkimuskysymyksiin.

4.1 Satiirin rakentumisen keinot

Satiirin diskursiivinen käytäntö ohjaa satiirikkoa puhumaan tietyllä tavalla, kuten käyttämään kriittistä ja humoristista tyyliä. Satiirin keinot ovat moninaiset, ja niistä ei ole olemassa yksiselitteistä listaa. Tässä esittämäni jaottelu muotoutui aineistossa havaitsemieni keinojen pohjalta. Aineistosta löytämiäni satiirin keinoja ovat kärjistävä henkilökuvaus, ironia, suora ivaaminen, liioittelu, yllättävä yhdistely ja toimittajien keinotekoiset roolit.

4.1.1 Kärjistävä henkilökuvaus

Satiirille on tyypillistä kärjistävä henkilökuvaus. Siinä huomio kiinnittyy henkilön heikkouksiin ja paheisiin, kuten vallanhimoon tai ahneuteen. (Kivistö 2007, 10, 13). *Asiaton kysymys* -palstalla kärjistävää henkilökuvausta on havaittavissa Jan Vapaavuoren, Antti Kurvisen, Atte Harjanteen, Mikko Kärnän ja Mika Salmisen haastatteluissa. Helsingin entinen pormestari Jan Vapaavuori esitetään haastattelussaan (YL 6/2020) vallanhimoisena. Jutussa epäillään, että Vapaavuori aikoo ”kammeta -- syrjään” Elinkeinoelämän Keskusliiton johtajan tai pyrkiä presidentiksi. Toimittaja viittaa myös Vapaavuoren alkoholinkäyttöön Helsingin apulaispormestari Anni Sinnemäen kanssa.

Tiede- ja kulttuuriministeri Antti Kurvisen haastattelussa (YL 4/2021) irvailtaan Kurvisen tyynelle suhtautumiselle tutkimusrahoituksen leikkauksia kohtaan. Henkilökuvauksessa hyödynnetään stereotyyppioita Kurvisen synnyinseudusta Etelä-Pohjanmaasta. Leikkaus-toimet rinnastetaan väkivaltaan: ”Tulukaa Ylihärmään, täälä saa selekähä”. Kärjekkäin henkilökuvaus kohdistuu tässä jutussa kuitenkin perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiuruun, joka esitetään tekstissä erittäin äänekkäänä ja muita poliitikkoja pelottavana

hahmona. Kielikuva siitä, että Kiuru pitää Suomea panttivankinaan koronarajoitusten suhteen, viedään kirjaimelliselle tasolle:

Tuija Siltamäki: "Keitä hänellä on panttivankina ja millaisia vaatimuksia hän on esittänyt esimerkiksi pakoauton suhteen? Onko hän uhannut vahingoittaa panttivankeja?"

Antti Kurvinen: "Jos on tilanne päällä, ei kannata median kautta kertoa, ennen kuin kaikki ovat turvassa. Muu voi vaarantaa tilanteen hoitamisen."

Tuija Siltamäki: Mikä Krista Kiurussa on pelottavinta: porilaisuus vai demarius?"
(YL 4/2021)

Vihreän liiton varapuheenjohtaja Atte Harjanteen haastattelussa (YL 5/2021) yhtenä teemana on huumausaineiden käyttö. Kuukautta ennen jutun julkaisua puolue oli päättänyt kannattavansa kannabiksen laillistamista. Jutussa henkilöidään aihe Harjanteen omaan elämään. Harjanteelta kysytään: "Suomalainen huume keskustelu on mielestäsi laadukkaampaa kuin aiemmin. Johtuuko se siitä, että vedät nykyään pussillisen xanoreita ennen lähetystä?". Harjannetta kuvaillaan myös esimerkiksi sanomalla, että hän ei "kestä pääkaupunkiseudun ulkopuolista Suomea".

Keskustan kansanedustaja Mikko Kärnän haastattelua (YL 6/2021) voi pitää tyypiesimerkkinä satiirista, jossa nostetaan esiin vallankäyttäjään liittyviä julkisuusskandaaleita ja satiirikon hänestä oletettavia paheita. Tässä jutussa kärjistävä henkilökuvaus esiintyykin ehkä vahvimpana kaikista aineiston jutuista. Kärnä kuvataan jutussa esimerkiksi julkisuudenhakuisiksi, lapselliselle vaikuttavaksi ja houkutuksille alttiiksi. Haastateltavan käytöstä havainnollistetaan tuomalla esiin hänen mediakohujaan, jotka liittyvät alkoholinkäyttöön ja seksuaalisuuteen. Kärnän metsästysharrastus esitetään jutussa groteskilla tyylillä. Häneltä kysytään, minkä eläimen hän mieluiten ampuisi, räjäyttäisi tai kuristaisi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen terveysturvallisuusosaston johtaja Mika Salmisen haastattelussa (YL 1/2022) kärjistävä henkilökuvaus on melko pienessä osassa. Salmisen "psykeen tasoa" kyseenalaistetaan pitkittyneessä pandemiatilanteessa, ja hänellä sanotaan olevan maine "kaikkien aikojen pikkujoulukauden" pilaajana. Jutussa kuvataan

kärjistävästi myös Suomen sosialidemokraattisen puolueen ministereitä. Salmiselta kysytään, onko hän eniten kyllästynyt ”itsevaltaiseen Krista Kiuruun, itsetyytyväisesti hymyilevään Aki Lindéniin vai itsestään somettavaan Sanna Mariniin”.

4.1.2 Ironia

Ironia on esitystapa, joka perustuu ristiriidalle esitetyn ja tarkoitetun välillä. Ironia on yksi eniten käytettyjä satiirin keinoja. (Pankakoski 2007, 236–237) Havaitsin ironiaa aineiston kaikissa jutuissa lukuun ottamatta Mikko Kärnän haastattelua. Jan Vapaavuoren haastattelussa häntä puhutellaan toistuvasti ironisesti termillä ”teidän armonne”. Stockmannin johtoryhmään kuuluvan Tove Westermarckin haastattelussa (YL 5/2020) ironiaa tuodaan esiin lainausmerkeillä: ”Kesällä Stockmannin käytävillä kaikuivat ’koskettavat’ kiitoksenne ’asiakkaille’.” Antti Kurviselta kysytään, ”Kummasta on kivempi leikata, tie-teestä vai taiteesta?”. Kysymys näyttyy ironisena, sillä muualla jutussa rahoitusleikkaukset esitetään haitallisina. Atte Harjanteelta kysytään, montako ”ihanaa selfietä nykyvihreät ottaisivat Kojjärveltä”? Tekstissä esitetään vihreiden nykyinen imago ja toiminta heikkona verrattuna Kojjärvi-liikkeen toimintaan kysymällä, ”mitä vikaa muuten on vanhassa kunnan kettingissä?”. Tässä oletetaan lukijan tietävän, että Kojjärvi-liikkeen ympäristöaktivistit saivat vuonna 1979 mediahuomiota kahlittuaan itsensä kettingeillä Kojjärven työmaan kaivinkoneisiin estääkseen järven ruoppaustyöt (Yle.fi Elävä arkisto 08.09.2006). Tekstissä luodaan kuvaa, että ympäristöliike ei kykene tai vaivaudu samankaltaiseen toimintaan kuin ennen, jolloin sanavalinta ”ihanaa” vaikuttaa ironiselta.

Woltin perustaja Juhani Mykkäsen haastattelussa (YL 1/2021) *Ylioppilaslehden* päätoimittaja Tuija Siltamäki esittäytyy olevansa ”Ylioppilaslehden riippumattomasta taloustoimituksesta”. Läpi tekstin Woltia ja Mykkästä kuitenkin kuvaillaan ihannoivaan sävyyn. Siltamäki myös sanoo, että Mykkäsen uusi rooli *Helsingin Sanomien* kolumnistina on varmaankin hyvä mahdollisuus ”levittää teidän messagea – ja hyvää mieltä”. Journalistisen julkaisun päätoimittaja tuskin ehdottaisi tosissaan, että kolumnien tulisi toimia alustana jonkin yrityksen sanoman ajamiselle. Jutussa on siis havaittavissa ironinen jännite journalismin riippumattomuuden ja toimittajan Woltia ja ylipäätään startup-yrittäjäkulttuuria näennäisesti ihailevan asenteen välillä.

Yleisradion luovien sisältöjen johtaja Ville Vilénin haastattelussa (YL 2/2021) Siltamäki pohtii näennäisen vakavasti lastenohjelmien vaikutuksia lasten asenteisiin ja sitä kautta yhteiskunnan rappioon. Esimerkiksi alun tervehdys ”Ongelmallista päivää!” ja ajatusketjujen absurdi eteneminen ohjaavat kuitenkin lukijaa tulkitsemaan, että teksti on ironinen. Mika Salmisen haastattelussa ironisoidaan ihmisten tapaa olettaa heidän oman elämänpiirinsä olevan vapaata koronaviruksen leviämisestä:

”Miten on mahdollista, että Suomessa todetaan näin paljon tautitapauksia, kun korona ei leviä minun harrastuksissani, minun lempiravintolassani, minun lempibaarissani, minun koulussani, minun työpaikallani eikä minun edustamani etujärjestön toimialalla?” (YL 1/2022)

Ironia voi kohdistua myös kirjoittajan itsestään tekstissä luomaan kuvaan. Kustantaja Mikko Aarneen haastattelussa (YL 3/2021) toimittaja Sonia El Kamel kuvaa itseään ”ihanaaksi ja viisaaksi” ja arvioi sopivansa koko sukupolvensa ja sukupuolensa kirjailijääneksi. Samalla hän rakentaa itsestään ymmärtämättömältä vaikuttavaa kuvaa: ”Mä en nyt ihan oikeesti saa kiinni siitä, mikä ero on seuraajalla ja lukijalla.” Westermarckin haastattelussa El Kamel korostaa itseironisesti ammattipätevyyttään vetoamalla koulutukseensa: ”Minä olen diplomi-insinööri, kyllä minä tiedän, miten markkinat toimivat.”

4.1.3 Suora ivaaminen

Satiiriin voi kuulua myös suora ivaaminen, jopa aggressiivisuus (Kivistö 2007, 10). Päinvastoin kuin ironiassa, satiirikon asenne on tässä tapauksessa luettavissa virkkeiden ilmeisistä merkityksistä. Ivaaminen voi kohdistua esimerkiksi henkilöön tai instituutioon. Aineistossa havaitsin suoraa ivaa Westermarckin, Vapaavuoren, Mykkäsen, Kurvisen, Harjanteen, Kärnän ja Salmisen haastatteluissa.

Westermarckin haastattelussa pilkataan Stockmannin keinoja uudistua ja vihjataan, että tavaratalon mainoskampanjan keksijä ansaitsisi saada potkut. Tavarataloketju esitetään elitistisenä: ”Miksi rahvaan raha kelpaa vasta, kun olette konkurssin partaalla?” Vapaavuoren haastattelussa todetaan Kansallisesta Kokoomuksesta, että ”Kokoomuksen touthusta ei näytä tulevan mitään.” Ruoan kotiinkuljetuspalvelu Woltin perustaja Juhani

Mykkänen huomauttaa haastattelunsa alussa, ettei halua puhua ruokalähetien asemasta ja oikeuksista leikilliseen sävyyn. Tähän toimittaja Tuija Siltamäki vastaa, että ei aio esimerkiksi käyttää ”orja”-sanaa haastattelun aikana. Sanomalla näin hän kuitenkin jo yhdistää vahvoja negatiivisia mielleyhtymiä herättävän orja-sanan yrityksen julkisuuskuvaan. Antti Kurvisen haastattelussa pilkataan edellisen tiede- ja kulttuuriministeri Annikka Saarikon ”tieteelle aiheuttamia vahinkoja” ja Veikkaus-rahoitusjärjestelmää sekä hallituksen oletettua tehottomuutta koronapandemiaan liittyvissä toimissa. Atte Harjanteen haastattelussa ivataan Harjanteen lisäksi myös Vihreää liittoa puolueena. Puolueen edustajien esitetään keskittyvän sosiaalisen median päivittämiseen ja ”muiden syyttelyyn”. Mikko Kärnän haastattelussa suora ivaaminen limittyy kärjistävään henkilökuvaukseen. Kärnäälle sanotaan, että ihmisille olisi helpottavaa olla tapaamatta häntä ja että hänen käytöksensä vaikuttaa siltä, että hän ”esittää päivästä toiseen seinähullua”.

”Twiittasit tuolloin, ettet käy enää yhdessäkään Helsingin kaupungin tilaisuudessa, ennen kuin tämä muuttuu. Eikö kannattaisi painostaa enemmän jollain, joka olisi heille menetys eikä helpotus?” (YL 6/2021)

Salmisen haastattelussa Tuija Siltamäki kutsuu toimittajia ja heidän kysymyksiään ”tyhmiksi”, jolloin ivaaminen kohdistuu myös journalistien omaan ammattikuntaan.

4.1.4 Liiottelu

Satiirin diskursiiviseen käytäntöön kuuluu usein myös liioittelu (Kivistö & Riikonen 2012, 15). Liiottelua esiintyi kaikissa aineiston jutuissa. Liiottelu ilmenee jutuissa esimerkiksi yliampuvina sanavalintoina. Tove Westermarckin haastattelussa Stockmann-ketjun edustajien sanotaan olevan ”epätoivoisia” ja Mikko Kärnän haastattelussa presidentti Urho Kekkosta nimitetään sanalla ”narsisti”. Antti Kurvisen haastattelussa Vaasa ja Rovaniemi ovat ”periferian” eli syrjäseutujen yliopistoja. Mika Salmisen haastattelussa vaihtoehdot koronatilanteen kuvaamiseksi ovat ”vaikea, hyvin vaikea, todella vaikea, erittäin vaikea vai synkkä”. Jutuissa ilmenee myös liioittelua, jossa ajatusketjuja viedään äärimilleen. Jan Vapaavuoren haastattelussa toimittaja suoraan päättelee hänen haaveksivan presidentiksi ilman minkäänlaisia todisteita. Kurvisen haastattelussa Tuija Siltamäki toivoo, että *Pöyrööt*-sarjakuvan julkaiseminen voitaisiin kieltää poliittisella

päätöksellä. Postin hallintoneuvostoon kuuluvalle Atte Harjanteelle Siltamäki sanoo, että ”Suomen kilpailukyky alenee”, kun hän joutuu etsimään postipaketteja eri puolilta Helsinkiä.

Eryteisesti Juhani Mykkäsen, Ville Vilénin ja Mikko Aarneen haastattelut perustuvat tietynlaisen puhettavan liioitteluun. Mykkäsen haastattelussa päätoimittaja Tuija Siltamäki matkii startup-yrittäjäkulttuuriin toisinaan liitettyjä puhetapoja, kuten englanninkielisten sanojen lisäämistä puheeseen. Jutun voi tulkita liioittelevan erityisesti yrityksiin liian kriittikittömästi suhtautuvaa talousjournalismia, sillä Siltamäki selittää aluksi, että Mykkäseen on ”yhteydessä tosi innokas taloustoimittaja”. Kustannusyhtiö Kosmoksen kustantaja Mikko Aarnen haastattelussa viedään äärimmäisyyksiin nykyajan kirjallisuuskeskustelussa esiintyviä trendejä. Toimittaja Sonia El Kamel esimerkiksi kuvailee ideaansa rehellisen omakohtaisesta autofiktiosta sanoilla ”omaperäinen” ja ”ainutlaatuinen”, vaikka autofiktio on jo useita vuosia ollut osa kirjallisuuden kenttää ja yleisön suosiossa (Wagner-Egelhaaf 2019, 241) Ylen Ville Vilénin haastattelussa liioitellaan television lastenohjelmien haitallisia vaikutuksia. Hyvin pienistä yksityiskohdista johdetaan suuren mittakaavan seurauksia.

”Muumipappa kieltäytyy ennakkoperinnöstä ideologisiin syihin vedoten. Onko ihmekään, jos ”lumihutaleiksi” moitittu sukupolvi tuntee vetoa kommunismiin, kun lapsuuden keskeiset rakennuspalikat antavat työstä ja toimeentulosta näin vääristyneen kuvan.” (YL 2/2021)

4.1.5. Yllättävä yhdistely

Satiirin keinovalikoimaan kuuluu toisiinsa liittymättömien diskurssien ja konseptien yhdistely (Simpson 2003, 9). Komiikan perustana pidetään usein ylipäättään *inkongruenssia* eli kokemusta yhteensopimattomuudesta (Zareff 2012, 24). Havaitsin aineistossa tällaista yllättävää yhdistelyä Westermarckin, Vapaavuoren, Vilénin, Aarnen, Kurvisen, Harjanteen, Kärnän ja Salmisen haastatteluissa. Westermarckin haastattelussa Stockmannille ehdotetaan yritysfuusiota Tokmanni-ketjun kanssa. Koomisuus perustuu siihen, että kauppaketjujen nimet kuulostavat samalta, mutta ne ovat hyvin erilaisia brändeiltään. Pormestarin viran jättävän Jan Vapaavuoren seuraavaksi työtehtäväksi

arvellaan ensin presidentin virkaa, ja seuraavaksi hänelle ehdotetaan hakemista hyvin erilaisiin työtehtäviin lähihoitajaksi, vahtimestariksi tai puutarhuriksi. Antti Kurvisen haastattelussa antiikin kreikkalainen filosofi Epiktetos nimetään pohjalaisen sananlaskun lähteeksi. Atte Harjanteen haastattelussa ehdotetaan pienydinreaktorin rakentamista helsinkiläiseen ravintolaan. Yllättävä yhdistely voi perustua myös sanaleikkeihin. Mikko Aarnen haastattelussa käytetään myyntipuheen pitämistä tarkoittavan, englannista lainatun pitchaus-sanan sijaan samalta kuulostavaa ilmausta ”Bitchaan nyt ideani sinulle”.

Yleisradion Ville Vilénin haastattelussa yhdistetään keskustelu lastenohjelmien haitallisista vaikutuksista aivan toisenlaisiin yhteiskunnallisiin keskustelunaiheisiin, kuten sairaanhoitopiirien toimintakykyyn tai maaseudun autioitumiseen. Lastenohjelmien ja näiden tosielämän kysymysten välille rakennetaan syy-seuraussuhteita hyvin sattumanvaraisista yhdistävistä tekijöistä. Esimerkiksi Rölli-ohjelma kertoo pelottavasta metsässä asuvasta olennoista, minkä esitetään jutussa vaikuttavan negatiivisesti ihmisten mielikuviin maaseudun matalasti koulutetuista miehistä. Yleisradio on jutun sisäisen logiikan mukaan vastuussa maaseudun autioitumisesta Rölli-ohjelman esittämisen vuoksi. Mikko Kärnän haastattelussa yhdistetään myös toisiinsa kaksi toisiinsa liittymätöntä diskurssia: maidontuotannon puolustaminen maataloudessa ja Sigmund Freudin psykoanalyysi. Saatiirille ovatkin tyyppisiä tällaiset äkkinäiset näkökulman vaihdokset (Kivistö 2007, 9).

Mika Salmisen haastattelussa yhdistetään kaksi erilaista puhetapaa, jotka liittyvät samaan aiheeseen eli koronaviruspandemiaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen virkamiehenä Salminen edustaa institutionaalista koronadiskurssia suomalaisessa yhteiskunnassa. *Ylioppilaslehdessä* jutussa Salminen kuitenkin yhdistetään arkipäiväisempään koronakeskusteluun kyselemällä hänen ”lohtu-tv-sarjastaan” ja korona-ajan harrastuksistaan. Jutussa myös irvailaan julkiselle keskustelulle, jossa ihmiset esittävät arvioita koronatilanteesta ilman asiantuntemusta. Yllättävyys syntyy ehdotuksesta, että koronapandemian asiantuntija voisi myös alkaa käyttäytyä samoin. Virologi Salmiselta kysytään, minkä alan asiantuntijaksi hän itse voisi lähteä. Salminen vastaa, että voisi alkaa atomiydinenergian asiantuntijaksi, sillä se olisi ”tarpeeksi vaarallinen ja vaikea” ala.

”Kuinka lähellä itse olet lopullista koronaromahdusta, otsahiuksien leikkaamista, pataleivän leipomista, lemmikin hankkimista ja maanista Facebook-päivittämistä?” (YL 1/2022)

4.1.6. Toimittajien keinotekoiset roolit

Satiirikon diskurssipositioon asettuminen antaa toimittajalle mahdollisuuden sanoa selaista, joka ei normaalisti kuulu toimittajan professionaaliseen diskurssipositioon. *Asiaton kysymys* -palstan jutuissa on kyse todellisista haastatteluista, mutta juttujen satiirisen luonteen vuoksi toimittaja voi niissä asemoida itsensä myös osin kuvitteelliseen rooliin tai ylikorostaa asemaansa. Nimeän tämän keinon kategoriaksi ”toimittajien keinotekoiset roolit”. Tätä keinoa käytettiin Westermarckin, Vapaavuoren, Mykkäsen, Vilénin, Aarnen ja Harjanteen haastatteluissa. Toimittajat esimerkiksi toistuvasti kutsuivat itseään tutkiviksi journalisteiksi, vaikka satiiripalstassa ei ole kyse tutkivasta journalismista. Westermarckin haastattelussa toimittaja Sonia El Kamel ilmoittaa utelevansa Maria Veitolan palkkasummaa ”asteikolla 1–15 000 euroa” siksi, että El Kamel on tutkiva journalisti ja ”tähän kysymykseen kansa haluaa vastauksen”. Lopuksi hän ehdottaa Westermarckille, että Stockmannin kannattaisi ostaa mainostilaa *Ylioppilaslehdessä*. Jan Vapaavuoren haastattelussa toimittaja Karoliina Paananen toivoo myös, että häntä puhutellaan titteleillä ”Rouva Paananen tai Tutkiva journalisti”.

Toimittajan keinotekoista roolia hyödynnetään erityisen vahvasti Woltin toimitusjohtaja Juhani Mykkäsen haastattelussa. Päätoimittaja Tuija Siltamäki esittäytyy aluksi olevansa *Ylioppilaslehden* taloustoimituksesta, vaikka sellaista ei kolmen toimittajan toimituksessa erikseen ole. Hän selittää Mykkäselle haastattelun konseptina olevan, että häneen ”on yhteydessä tosi innokas taloustoimittaja”. Kun he ovat käyneet läpi jutun idean, Siltamäki sanoo aloittavansa haastattelun alusta pysyäkseen ”käsikirjoituksessa”. Jutussa ovat ikään kuin läsnä todellinen kirjoittaja Tuija Siltamäki ja toinen, tätä juttua varten rakennettu toimittajarooli.

”Joo, no jos sopii, niin mä esittelen itseni vielä uudestaan, niin mä pysyn käsikirjoituksessa. --- Ylioppilaslehden riippumattomasta taloustoimituksesta päivää Juhani Mykkänen! Onks paha paikka?” (YL 1/2021)

Ville Vilénin haastattelun lopussa Siltamäki irtautuu kokonaan toimittajan roolista ja kysyy, ”Haluaisitteko muuten ostaa Ylioppilaslehdeltä ohjelmistollenne edullisen peruusturvan?” Virkkeen voi tulkita kahdella tapaa. Ilmeisellä tasolla virke voisi olla esimerkiksi tietokoneohjelmistojen myyntipuhetta. Haastattelun teemana on kuitenkin Yleisradion televisio-ohjelmien haitallisuus, joten virkkeen voi tulkita viittaavan peruuttamisella niin kutsuttuun *cancel*-kulttuuriin, jota tekstissä näennäisesti kohdistetaan Yleisradion ohjelmistoon. Mikko Aarnen haastattelussa toimittaja Sonia El Kamel esittää tarjoavansa kustantamolle julkaistavaksi esikoiskirjaansa sen sijaan, että toimittajan työroolille tyyppillisesti yrittäisi hankkia haastateltavalta tietoa ja vastauksia kysymyksiin.

Atte Harjanteen haastattelun lopussa kerrotaan Liike Nytin kansanedustaja Hjallis Harkimolle esitetystä haastattelupyynnöstä juttuun, jota olisi tehty ”tutkivan journalismin keinoin”. Jutussa sanotaan, että Harkimo oli kieltäytynyt haastattelusta ja katkaissut puhelun yhden minuutin jälkeen. ”Sitä minuuttia minulta ei voi kukaan viedä pois”, toimittaja Johannes Roviomaa sanoo luoden mielikuvan, että kyseessä olisi merkittävä hetki hänen toimittajanurallaan.

4.2 Satiirin kohteet

Tarkasteltuani satiirin keinoja *Asiaton kysymys* -palstan jutuissa pyrin seuraavaksi muodostamaan kokonaiskuvan siitä, mihin satiiri jutuissa kohdistuu. Simpson (2003, 71) korostaa, että satiirisella tekstillä voi olla samaan aikaan useita kohteita, joten kohdetta määriteltäessä on kyse tekstien painotusten huomioinnista. Noudatan tutkielmassani tätä lähestymistapaa, ja luokittelen tekstit yhden tai kahden pääasiallisen kohteen perusteella, vaikka niissä saattaa esiintyä yksittäisiä satiirisia kommentteja muunkinlaisista kohteista. Simpson (2003, 71) luokittelee satiirin kohteet tapahtumiin, yleisinhimillisiin kokemuksiin, henkilöihin ja toisiin diskursseihin. Mielestäni Simpsonin jaottelu on siinä mielessä puutteellinen, että siinä ei ole huomioitu esimerkiksi poliittisiin instituutioihin kokonaisuudessaan kohdistuvaa satiiria. Aineistosta tekemiäni havaintojen pohjalta luokittelin juttujen satiirin kohteet kolmeen kategoriaan: henkilöihin, instituutioihin ja diskursseihin. On myös hyödyllistä muistaa Zareffin (2012, 131) jaottelu siitä, että erityisesti poliittisessa satiirissa on aina sekä ilmitason kohde, että kulttuuristen

kategorioiden kohde. Satiirista ilmitasolla tunnistettavat pilkan kohteet kuten henkilöt, instituutiot tai diskurssit ilmentävät samalla laajempia kulttuurisia ajattelutapoja ja luokitteluja eli kulttuurisia kategorioita. Esimerkiksi tietyn puolueen edustajan satirisoiminen henkilönä satirisoi samalla hänen edustamiaan arvoja. Luokittelen tässä satiirin kohteet niiden ilmitason kohteiden eli konkreettisten henkilöiden, instituutioiden ja diskursusten perusteella, sillä tämä muodostaa selkeämmän luokitteluperustan.

4.2.1 Henkilö satiirin kohteena

Aineistoon kuuluvista jutuista henkilöön kohdistuvaa satiiria ovat havaintojeni perusteella Jan Vapaavuoren, Antti Kurvisen, Atte Harjanteen, Mikko Kärnän ja Mika Salmisen haastattelut. Kaikissa näissä jutuissa käytettiin yhtenä satiirin keinona kärjistävää henkilökuvausta, mikä sopii luonnollisesti yhteen henkilöön kohdistuvan satiirin kanssa. Myös suora ivaaminen kohdistui näissä jutuissa enimmäkseen haastateltaviin ja heidän toimintaansa. Keskityn tässä tutkielmassa juttujen tekstiaineistoon, mutta myös juttujen kuvavalinnat vaikuttavat tukevan tulkintaani juuri näiden juttujen henkilökeskeisyydestä. Edellä mainittujen haastateltavien jutuissa on käytetty valokuvaa haastateltavasta, kun taas kaikissa muissa palstan jutuissa on kuvituskuvamaisempi kuva.

Huomionarvoista henkilökeskeisissä jutuissa on se, että juuri näissä jutuissa haastateltavat itsekin vastasivat useisiin kysymyksiin humoristiseen sävyyn, joka poikkeaa poliitikkojen ja virkamiesten tyypillisestä tavasta esiintyä mediassa. Jan Vapaavuori esimerkiksi muistelee juhlimistaan Anni Sinnemäen kanssa ja ehdottaa juhlimaan lähtemistä myös toimittaja Karoliina Paanaselle. Antti Kurvinen lähtee mukaan esimerkiksi toimittajan luomaan ajatusleikkiin Krista Kiurun aiheuttamasta vaarallisesta pankkivankitilanteesta. Yhdessä vastauksessaan Kurvinen korostaa vastauksensa leikillisyyttä sanomalla: ”Pieni silmänisku!” Tämänkaltaiset vastaukset ilmentävät sitä, että satiirin kohteet itsekin lähtivät mukaan juttuformaattiin kuuluvaan leikillisyyteen.

4.2.1 Instituutio satiirin kohteena

Muutamissa aineiston jutuista satiiri kohdistui johonkin instituutioon, kuten poliittiseen puolueeseen tai yritykseen. Näitä olivat Westermarckin, Harjanteen ja Kurvisen

haastattelut. Westermarckin haastattelussa satirisoidaan erityisesti Stockmann -tavaratalon ”epätoivoisia” keinoja uudistua. Tämä on havaittavissa siitä, että suurin osa toimittajan kysymyksistä koskee esimerkiksi tavaratalon mainoskampanjoita ja mainetta. Westermarckiin henkilönä ei kohdistu jutussa kommentteja tai kysymyksiä. Westermarck myös vastaa kysymyksiin hyvin asialliseen sävyyn verrattuna henkilökeskeisempiin artikkeleihin. Atte Harjanteen haastattelussa tulkitsen satiirin kohdistuvan sekä hänen henkilönä että Vihreään liittoon puolueena. Puolue mainitaan nimeltä useita kertoja, ja suora ivaaminen kohdistuu puolueeseen Harjanteen henkilökohtaisia tekoja ja mielipiteitä laajemmin.

”Syyskapinan kaltainen kansalaisaktivismi sopii vihreille hyvin: saa istua maassa, somettaa ja syyttää muita kaikista maailman ongelmista”. (YL 5/2021)

Antti Kurvisen haastattelussa satiiri kohdistuu ministeri Kurvisen lisäksi laajemmin hallitukseen. Saman hallituskauden edellisen tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikon sekä perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurun toimet esitetään kielteisessä valossa. Hallitus esitetään tehottomana esimerkiksi koronarajoitusten muuttamisessa. On huomionarvoista, että aineiston jutuissa esiintyy myös journalismiin ja journalisteihin kohdistuvaa satiiria, esimerkiksi juttujen kirjoittajien ironisoidessa oman työnsä tärkeyttä tai Tuija Siltamäen kysyessä Mika Salmiselta ”tyhmien toimittajien tyhmiin kysymyksiin” vastaamisesta. Journalismi instituutiona tai kukaan tietty journalisti henkilönä ei kuitenkaan noussut jutuissa pääasialliseksi satiirin kohteeksi.

4.2.2 Diskurssi satiirin kohteena

Satiirin kohde voi olla myös jokin tiettyyn aiheeseen liittyvä tai tietyssä yhteisössä vallitseva diskurssi. Havaitsin diskurssiin kohdistuvaa satiiria neljässä aineiston jutussa: Juhani Mykkäsen, Mikko Aarnen, Ville Vilénin ja Mika Salmisen haastatteluissa. Näissä jutuissa käytettiin satiirin keinona erityisesti liioittelua. Haastateltuihin henkilöihin ei jutuissa juuri kohdistunut kommentointia tai henkilökohtaisia kysymyksiä lukuun ottamatta Salmisen haastattelua. Juhani Mykkäsen haastattelussa on mukana Woltia yrityksenä koskevia kysymyksiä, mutta teksti asettaa satiiriseen valoon ennen kaikkea tavan, jolla Woltista ja muista kasvuyrityksistä puhutaan mediassa. Lisäksi siinä liioitellaan

talousliberaalia diskurssia, jossa vaaditaan esimerkiksi yritystoiminnan rajoitteiden purkamista. Mykkäsen haastattelussa on kiinnostavaa myös se, että hän pyytää toimittajalta, ettei jutussa irvailtaisi ruokalähetinä työskentelevien asemalle ja siitä heränneelle keskustelulle. Tämä on jutuista ainoa, jossa tuodaan ilmi, että haastateltava haluaa avoimesti suojata jotakin itseensä ja edustamaansa instituutioon liittyvää satiirin kohteeksi joutumiselta. Mykkänen myös ottaa esiin juttupalstan satiirisen luonteen haastattelun alussa. Mykkäsen omista vastauksista ei kuitenkaan ole havaittavissa selviä huumorin keinoja.

”Ymmärsin, että kyseessä olisi tällainen juttuformaatti, joka on snadisti kieli postikessa, olik näin?” (YL 1/2021)

Kosmoksen kustantaja Mikko Aarnen haastattelussa satiirin kohteena on tulkintani mukaan nykyajan kirjallisuuskeskustelu ja sosiaalisen median kautta välittyvä kirjailijajulkisuus. Tässä jutussa kysymykset ovat pitkiä, toimittaja rakentaa itselleen pitkälle menevää keinotekoista toimittajaroolia ja haastateltavan lyhyehköt vastaukset ovat jopa kuin sivuosassa. Kysymyksistä yksikään ei liity haastateltavaan henkilönä, ja myös Kosmos Kustannus yrityksenä mainitaan vain ohimennen. Yleisradion luovan johtajan Ville Vilénin haastattelussa satirisoidaan keskustelua siitä, että ongelmallisina pidettyjä kulttuurituotteita pitäisi poistaa saatavilta. Tätä puhetapaa liioitellaan esimerkiksi ehdottamalla, että vähintään viiden henkilön valitukset riittäisivät perusteeksi ohjelmien poistamiselle julkisuudesta. Vaikka kysymykset koskevat Yleisradion ohjelmia, Yleisradiota instituutioon ei esitetä naurettavana, kuten ei myöskään Viléniä henkilönä. Mika Salmisen haastattelussa satirisoidaan niin kansalaisten kuin asiantuntijoiden koronaan liittyviä diskursseja, kuten ihmisten tapaa olettaa, ettei korona leviä heidän elinpiirissään ja asiantuntijoiden tapaa luvata pandemian päättyvän pian, vaikka se pitkittyy jatkuvasti.

4.3 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Tutkielmani tutkimuskysymykset olivat:

- Millä keinoilla satiiria rakennetaan *Ylioppilaslehden Asiaton kysymys* -palstan jutuissa?

- Mihin satiiri kohdistuu *Asiaton kysymys* -palstan jutuissa?

Havaitsin aineistossa kuusi pääasiallista keinoa, joilla satiiri rakentui jutuissa. Näitä keinoja ovat kärjistävä henkilökuvaus, ironia, suora ivaaminen, liioittelu, yllättävä yhdistely ja toimittajien keinotekoiset roolit. Yleisin jutuissa käytetty satiirin keino oli liioittelu, jota esiintyi kaikissa yhdeksässä jutussa. Toiseksi yleisimpiä olivat ironia ja yllättävä yhdistely, joita kumpaakin esiintyi kahdeksassa jutussa. Vähiten käytettyjä keinoja olivat viidessä jutussa esiintynyt kärjistävä henkilökuvaus ja kuudessa jutussa esiintyneet toimittajan keinotekoiset roolit.

Taulukko 2. Satiirin keinot *Asiaton kysymys* -palstalla.

Haastateltava	Kärjistävä henkilökuvaus	Ironia	Suora ivaaminen	Liioittelu	Yllättävä yhdistely	Toimittajan keinotekoiset roolit
Westermarck		x	x	x	x	x
Vapaavuori	x	x	x	x	x	x
Mykkänen		x	x	x		x
Vilén		x		x	x	x
Aarne		x		x	x	x
Kurvinen	x	x	x	x	x	
Harjanne	x	x	x	x	x	x
Kärnä	x		x	x	x	
Salminen	x	x	x	x	x	

Kärjistävä henkilökuvaus, ironia, ivaaminen, liioittelu ja yllättävä yhdistely ovat kaikki satiiria koskevassa tutkimuskirjallisuudessa, kuten tässä tutkielmassa hyödynnetyissä Simpsonin (2003) ja Kivistön (2007) teoksissa, toistuvasti mainittavia tyypillisiä satiirin keinoja. Toimittajien keinotekoisien roolien omaksuminen on hieman spesifimpi menetelmä, jonka käyttö aineistossa perustuu siihen, että kyseessä on journalistisessa julkaisussa esiintyvä satiiri. Tällöin kirjoittaja voi leikitellä nimenomaan journalistin asemalla. Näen tämän keinon toimintaperiaatteena olevan satiirikkojen usein omaksuman vapauden olla subjektiivinen ja sekoittaa mukaan fiktiivisyyttä (Kivistö 2007, 14). Kyseessä ei siis ole niinkään uusi satiirin keino, kuin tähän tekstiformaattiin kohdennettu sovellus perinteisistä satiirin keinoista. Kaiken kaikkiaan *Asiaton kysymys* -palstalla hyödynnetään siis melko klassisia, satiirin perinteeseen nojaavia keinoja.

Toinen tutkimuskysymykseni koski satiirin kohteita jutuissa. Satiiri kohdistui jutuissa joko henkilöön, instituutioon, diskurssiin tai useampaan näistä. Kaikki juttuihin haastatellut henkilöt ovat jollain tapaa päättävässä tai johtavassa asemassa, joten tässä mielessä jutut jatkavat satiirin perinnettä valtaapitävien ivaamisesta (Kivistö & Riikonen 2012, 14). Kaikissa jutuissa juuri haastateltu henkilö ei kuitenkaan ollut satiirin pääasiallinen kohde. Westermarckin haastattelussa satiiri kohdistuu hänen edustamaansa yritykseen eli Stockmanniin. Mykkäsen, Vilénin ja Aarnen jutuissa haastateltavat olivat jopa ikään kuin sivuosassa toimittajan satirisoidessa jotakin haastateltavien alaan liittyvää diskurssia. Tämä havainto vastasi ennakko-oletusta, joka minulla oli jo ennen aineiston varsinaista analyysia.

Taulukko 3. Satiirin kohteet *Asiaton kysymys* -palstalla.

Haastateltava	Henkilö	Instituutio	Diskurssi
Westermarck		x	
Vapaavuori	x		
Mykkänen			x
Vilén			x
Aarne			x
Kurvinen	x	x	
Harjanne	x	x	
Kärnä	x		
Salminen	x		x

Henkilöön kohdistuvaa satiiria esiintyi erityisesti poliitikkojen (Vapaavuori, Kurvinen, Harjanne ja Kärnä) ja virkamiehen (Salminen) haastatteluissa. Henkilöön keskittyminen erityisesti poliitikkojen haastatteluissa voi johtua siitä, että heidän mielipiteensä, toimintansa ja persoonansa ovat mediassa muutenkin esillä verrattuna esimerkiksi kustantajaan tai yrityksen johtoryhmään kuuluvan henkilöön. Tällöin sekä satiirin kirjoittajalla että yleisöllä on enemmän tarttumapintaa heihin henkilöinä. Jokaisessa henkilöön kohdistuvassa jutussa satiiria rakennettiin jossain määrin kärjistävän henkilökuvauksen kautta. Pelkästään instituutioon kohdistuvassa satiirissa eli Westermarckin haastattelussa käytettiin kaikkia muita keinoja kuin kärjistävää henkilökuvausta. Kurvisen ja

Harjanteen haastatteluissa instituutioihin kohdistettiin erityisesti suoraa ivaamista. Diskurssia satirisoivissa jutuissa hyödynnettiin paljon liioittelua ja Salmisen haastattelua lukuun ottamatta myös keinotekoisia toimittajarooleja, joilla kirjoittajat veivät satirisoimiaan diskursseja koomisen liioiteltuihin mittoihin.

Asiaton kysymys -palstan jutuissa hyödynnetään havaintojeni mukaan siis melko perinteisiä satiirin keinoja ja kohteita. Yksi erikoinen aspekti näissä jutuissa on kuitenkin se, että haastateltavat, joista monet ovat juttujen satiirin pääasiallisia kohteita, pääsevät myös itse ääneen. Suomessa ei ole tavatonta, että poliitikot lähtevät mukaan etenkin television satiiriohjelmiin niistä koituvan mediajulkisuuden vuoksi (Kivistö & Riikonen 2012, 417). Kivistön (2007, 17) mukaan satiireissa ei yleensä kuitenkaan naureta yhdessä kohteen kanssa, vaan kirjoittaja ja lukija voivat nauraa kohteelle ikään kuin hänen selkänsä takana. Myös Simpsonin (2003, 8) hahmotelma satiirin diskursiivisen käytännön subjektipositioista sanoo, että satiirin kohdetta ei yleensä ole "kutsuttu mukaan" diskursiiviseen vuorovaikutustilanteeseen, vaan kohde toimii lähinnä sysäyksenä satiirin luomiselle. Tässä mielessä *Asiaton kysymys* -juttujen formaatti poikkeaa satiirin peruseriaatteista, sillä haastateltavat pääsevät vaikuttamaan itse heistä tai heidän edustamastaan instituutiosta syntyvään kuvaan. Juhani Mykkänen suoraan sanoo haastattelussaan, ettei halua puhua Woltin ruokalähetestä muuhun kuin kunnioittavaan sävyyn (YL 1/2021). Osa haastateltavista vastasi itsekkin humoristiseen sävyyn, osa niukemmin. Erityisesti henkilöön kohdistuvissa jutuissa haastateltavat itsekkin vastasivat humoristisesti. Simpson (emt., 86) korostaa, että satiirin subjektipositiot ovat kuitenkin huokoisia, eikä kyseessä ole mikään tarkkarajainen malli. *Asiaton kysymys* -jutuissa on kyse satiirista, vaikka kohteena olevia henkilöitä ei ole suljettu diskurssista ulos.

5 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin analyysini tuloksia ja niiden linkittymistä laajempaan journalismin ja satiirin tutkimukseen. Käyn myös läpi tutkielman tekoprosessia ja mietin mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

Tarkastelin tutkielmassani satiirin keinoja ja kohteita *Ylioppilaslehden Asiaton kysymys*-palstalla. Havaitsin, että palstan jutuissa käytettiin monipuolisesti erilaisia satiirin keinoja. Havaitsemani keinot olivat varsin tyypillisiä tutkimuskirjallisuudessakin käsiteltyjä satiirin rakentamisen tapoja. Suurimmassa osasta jutuista satiirin kohteena oli päättävässä asemassa oleva henkilö tai vaikutusvaltainen instituutio. Tässä mielessä jutut edustavat melko perinteistä satiiria. Mannisen (1987, 331–333) varhaisempien vuosikymmenien *Ylioppilaslehdissä* havaitsemaa ylioppilaille ja yliopistomaailmalle nauramista ei aineistossa esiintynyt, vaan kohteet haettiin yliopistomaailman ulkopuolelta.

Tutkielmani vaati alkuvaiheessa paljon suunnittelua, sillä en löytänyt aiempia samankaltaisia tutkimuksia, joissa olisi etsitty nimenomaan satiirin piirteitä lehtijutuista. Kivistön (2007, 9) mukaan satiirisiin teksteihin kuuluvat yleensä äkkinäiset aiheenvaihdokset ja poikkeamat. Myös *Asiaton kysymys*-palstan jutuissa haastattelun aiheet saattoivat poukkoilla asiasta toiseen, mikä aiheutti ennakoitua enemmän haasteita analyysivaiheessa. Jokaista yksityiskohtaa jutuista oli luonnollisesti mahdotonta ottaa mukaan tutkielmaan, mutta juttujen sirpaleisen luonteen vuoksi kokonaiskuvan antaminen tiiviisti ei ollut helppoa. Pysin havainnollistamaan analyysiani nostamalla aineistosta esimerkkejä, jotka edustivat mahdollisimman hyvin jutun kielenkäyttöä ja satiirin kohdistamista. Tutkielmani metodologisen viitekehyksen muodosti diskurssianalyysi, joka väljänä laadullisena tutkimuskehikkona antaa paljon tilaa kirjoittajan omille tulkinnoille. Satiiri itsessäänkin on usein hyvin tulkinnanvaraista. Joku toinen kirjoittaja olisi voinut tehdä samasta aineistosta eri tavoin painottuneita tulkintoja kuin ne tulkinnat, joihin tässä tutkielmassa päädyttiin. Tutkielmassani hahmotin satiirin Paul Simpsoniin (2003) nojautuen diskursiivisena käytäntönä, joka voi ”tunkeutua” esimerkiksi journalistiseen diskurssiin kuuluviin tekstilajeihin. Tämä ei tietenkään ole ainoa mahdollinen teoreettinen

viitekehys satiirin ymmärtämiseen, mutta pidän sitä mielekkäämpänä tapana hahmottaa satiirin joustavaa suhdetta journalistisiin teksteihin kuin satiirin käsittämistä omaksi lajikseen tai vain pelkäksi tyyliksi.

Ainakin Kivistön (2007) ja Simpsonin (2003) kirjallisuudessaan ehdottamasta satiirin perusasetelmasta *Asiaton kysymys* -jutut poikkeavat siinä, että ne rakentuvat dialogina yhdessä haastateltavan, eli useimmissa jutuissa satiirin kohteen, kanssa. On kiinnostavaa huomioida mahdollisuus, että dialogin rakentaminen yhdessä satiiriseen juttuun vapaaehtoisesti suostuneen haastateltavan kanssa voi pehmentää satiirin terävyyttä. *Ylioppilaslehden* nykyversiossa julkaistaan myös satiirisia palstoja kuten *Postia* ja *Kulttuurisotakirjeenvaihtaja*, joissa ei ole mukana haastateltavia ja jotka julkaistaan ilman kirjoittajan nimeä. Yksi mahdollinen jatkotutkimuksen aihe nimenomaan *Ylioppilaslehteen* liittyen olisi vertailla sitä, millä tavoin satiirin rakentuminen mahdollisesti eroaa toisistaan näillä palstoilla.

Kuten Lee ja Peifer (2020) toteavat katsauksessaan, satiirin ja journalismin risteyskohdan tutkimus ei ole enää alkutekijöissään, mutta paljon on vielä kartoittamatta, ja tämä tekee satiirisesta journalismista hedelmällisen tutkimuskohteen. En löytänyt aiempia suomalaisia tutkimuksia, joissa olisi analysoitu tekstimuotoisen satiirisen journalismin rakentumista, joten tulevaisuudessa tämänkaltaista tutkimusta voitaisiin kohdistaa vielä laajemmin muihin satiirisiin lehtijuttuihin kuin käsittelemääni *Asiaton kysymys* -palsataan. Käytin omassa tutkielmassani aineistona lehtijuttuja. Erilaisilla aineistoilla ja metodeilla voisi saada satiirisesta journalismista myös sellaista tietoa, jota ei pelkän journalistisen lopputuotteen analyysillä voi hankkia. Koivukoski (2019) on tutkinut televisiossa esitetyn uutissatiirin tekijöiden käsityksiä työstään. Myös esimerkiksi *Ylioppilaslehden* toimittajien ja muiden satiiria hyödyntävien kirjoittavien toimittajien haastattelututkimukset voisivat olla hyödyllisiä sen selvittämiseksi, mikä motivoi journalisteja satiiristen juttujen kirjoittamiseen, ja mitä he ajattelevat satiirin merkityksestä nykypäivän journalismille. Uskovatko toimittajat journalismin kentällä loppujen lopuksi melko marginaalissa asemassa olevan satiirin mahdollisuuksiin edistää sananvapautta ja yhteiskunnan läpinäkyvyyttä, vai onko kyse lähinnä hassuttelusta?

6 LÄHTEET

Kirjallisuus:

Alhanen, Kai. 2007. *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Foucault, Michel. 2005 [1969]. *Tiedon arkeologia*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 2016. *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Kivistö, Sari. 2007. "Satiiri kirjallisuuden lajina." Teoksessa *Satiiri: Johdatus lajin historiaan ja teoriaan*, toimittanut Sari Kivistö. Helsinki: Yliopistopaino.

Kivistö, Sari. 2011. "Pekkarisen peruukki ja Isänmaan parturit: skandaali ja media poliittisen satiirin silmin." Teoksessa *Skandaali! Suomalaisen taiteen ja politiikan mediakohut*, toimittaneet Susanna Dahlgren, Sari Kivistö ja Susanna Paasonen. Helsinki: Helsinki-kirjat.

Kivistö, Sari ja H. K. Riikonen. 2012. *Satiiri Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koivukoski, Joonas. 2019. "Journalistinen uutissatiiri hybridinä genrenä - Noin viikon uutisten ja Uutisraportin tekijöiden itseymmärrys ja käsitteellinen rajatyö." *Media & Viestintä*, 42(1) 26–46. <https://doi.org/10.23983/mv.80181>

Kortti, Jukka. 2012. "Konsensus-Suomea härnäämässä: Ylioppilaslehti 1980-luvun suomalaisessa julkisuudessa." *Media & Viestintä*, 35(2) 38–56. <https://doi.org/10.23983/mv.62890>

Kortti, Jukka. 2013. *Ylioppilaslehden vuosisata*. Helsinki: Gaudeamus.

Lee, Taeyoung ja Jason Peifer. 2020. "Satire and Journalism." *The Oxford Encyclopedia of Journalism Studies*. Oxford: Oxford University Press.

Manninen, Kirsi. 1987. *Ollista Bisquitiin: Ylioppilaslehden pakinat 1913–1968*. Helsinki: Otava.

Pankakoski, Timo. 2007. "Absurdista utopiaan: Satiirin lähikäsitteitä." Teoksessa *Satiiri: Johdatus lajin historiaan ja teoriaan*, toimittanut Sari Kivistö, s. 234–243. Helsinki: Yliopistopaino.

Pietikäinen, Sari ja Anne Mäntynen. 2020. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne ja Esa Väliverronen. 2013. Toinen, tarkistettu painos. *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.

Simpson, Paul. 2003. *On the Discourse of Satire: Towards a Stylistic Model of Satirical Humour*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Suoninen, Eero. 2022. "Diskurssianalyysi." Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Luettu 21.2.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Wagner-Egelhaaf, Martina. 2019. *Handbook of Autobiography / Autofiction*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH. <https://doi.org/10.1515/9783110279818-029>

Muut lähteet:

Aikakausmedian liitto. 2022. "Tietoa aikakausmedioista: Aikakausmediahaku." Luettu 29.3.2022. <https://www.aikakausmedia.fi/tietoa-aikakausmedioista/aikakausmediahaku/>

Julkisen sanan neuvosto (JSN). 2020. "Journalistin ohjeet ja liite." Luettu 18.3.2022. https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

Yle.fi Elävä arkisto. 8.9.2006, päivitetty 06.05.2019. "Koijärven kaivinkone kettinkeihin". <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/koijarven-kaivinkone-kettinkeihin>

Ylioppilaslehti. 2022. Mediatiedot. Luettu 11.4.2022. <https://ylioppilaslehti.fi/mediatiedot/>

Aineisto:

El Kamel, Sonia. "Kuinka epätoivoisia te siellä Stockmannilla olette asteikolla 1–5, johtaja Tove Westermarck?". *Ylioppilaslehti* 5/2020.

El Kamel, Sonia. ”Yritätsä nyt spleinata mulle, mikä on kirja, Kosmoksen kustantaja Mikko Aarne?”. *Ylioppilaslehti* 3/2021.

Paananen, Karoliina. ”Liittyykö lähtöönne draamaa, pormestari Jan Vapaavuori?”. *Ylioppilaslehti* 6/2020.

Parkkinen, Sonja. ”Kuinka lähellä koronaromahdusta olet, THL:n Mika Salminen?”. *Ylioppilaslehti* 1/2022.

Siltamäki, Tuija. ”Vetääkö menestys nöyräksi, Woltin perustaja Juhani Mykkänen?”. *Ylioppilaslehti* 1/2021.

Siltamäki, Tuija. ”Muumit opettaa, että ydinperhe on niin ahdistava ajatus, että sitä täytyy paeta Yksinäisille vuorille – Mitä siitä pitäisi ajatella, Ylen johtaja Ville Vilén?”. *Ylioppilaslehti* 2/2021.

Siltamäki, Tuija. ”Kummasta on kivempi leikata, tieteestä vai taiteesta, tiede- ja kulttuuriministeri Antti Kurvinen?”. *Ylioppilaslehti* 4/2021.

Siltamäki, Tuija. ”Onko suomalainen huume keskustelu nykyään laadukkaampaa vai sinä enemmän sekaisin, vihreiden varapuheenjohtaja Atte Harjanne?”. *Ylioppilaslehti* 5/2021.

Siltamäki, Tuija. ”Jos saisit ampua, räjäyttää tai kuristaa minkä tahansa eläimen ilman seurauksia, minkä valitsisit, keskustan kansanedustaja Mikko Kärnä?”. *Ylioppilaslehti* 6/2021.